

Källkritik och upphovsrätt i skapande processer

Josef Sahlin

Medioteket, Stockholms stad 2019

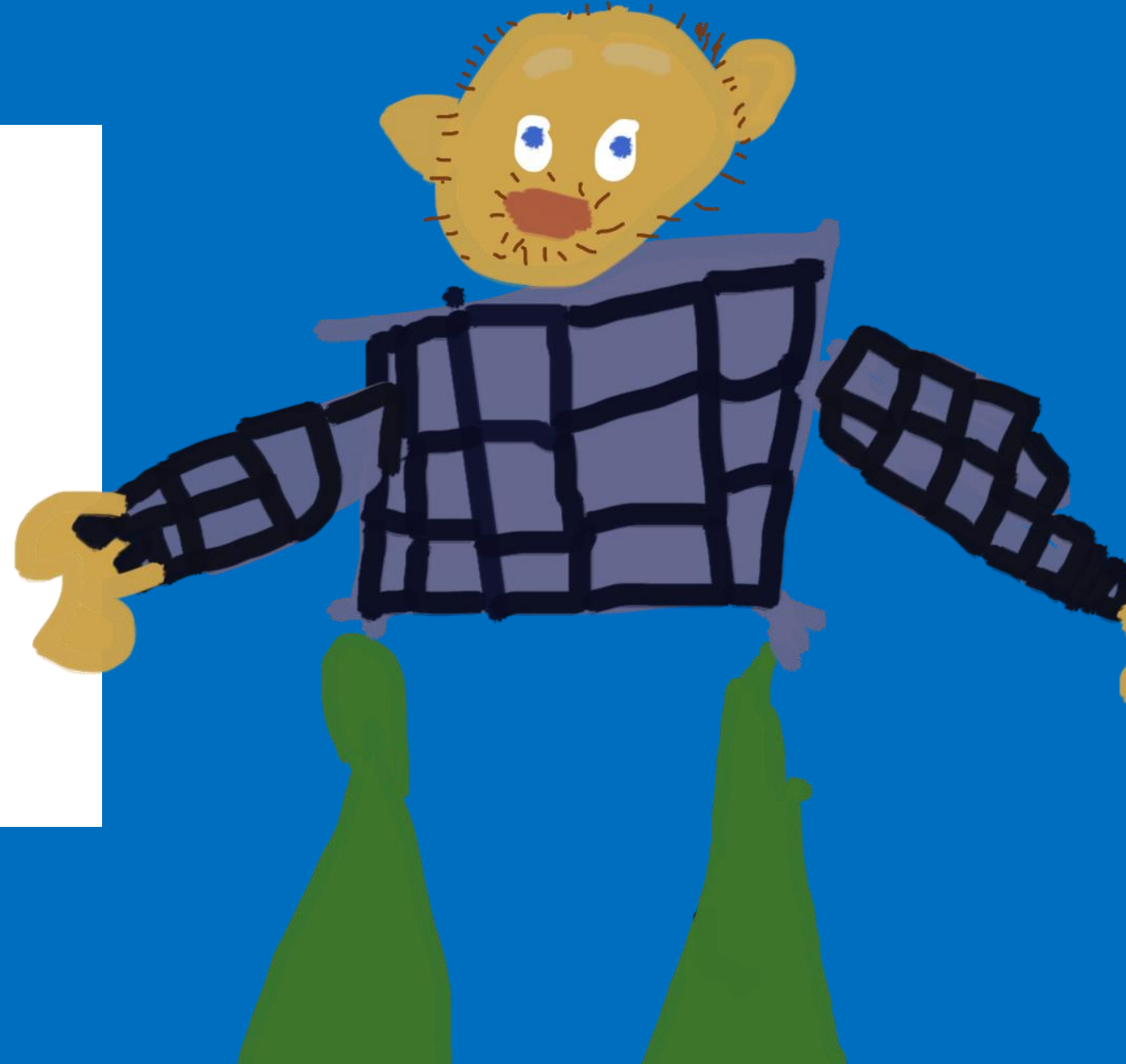
Presentationen finns på josefsahlin.se/sett19

Digital kompetens är att:

- kunna förstå hur digitaliseringen påverkar samhället och individen
- kunna använda och förstå digitala verktyg och medier
- ha ett kritiskt och ansvarsfullt förhållningssätt till digital teknik
- kunna lösa problem och omsätta idéer i handling på ett kreativt sätt med användning av digital teknik

Att ta allas verk på allvar

Att göra verket betydelsefullt

Publika arbetssätt
skolverket.se

Att själv bli en källa

Tekniska museet on **28 februari, 2011 at 12:36** said:
Precis som du säger så stänger molnen in värmen som i ett växthus. Vi studerar
bland annat Venus för att lära oss mer om vår egen växthuseffekt.

Tegelbobarn

Vad gör 3b i Årstaskolan hela dagarna?

Att själv bli en tveksam källa

NON
FICTION

SENS

Text

Skillnad på citat och plagiat

15/15-regeln

Bild

Inom skolan får vi använda upphovsrättsskyddat material

Fotografen äger bilden även om det inte står "copyright"

Tillåtet att fota från offentlig plats. Ickeoffentliga platser får ha egna regler

Ej tillåtet att fota olovligt, i hemlighet i ett utrymme av privat karaktär

Video

Korta filmsnuttar får visas utan tillstånd för att illustrera något

Egenproducerat material, fritt material, samt material med institutionella eller inköpta rättigheter för skolan får användas

Material från SVT Play, UR Play/Skola får visas samt tv-program som visas i realtid

Musik

Musiksnuttar/låtar får användas utan tillstånd i direkt undervisningssyfte

Egenproducerat material, fritt material, eller inköpta rättigheter, t.ex. via MIM, får användas

JAG BEHÖVER EN BILD TILL ETT SKOLARBETE...

BILDER OCH UPPHOVSRÄTT

för lärare och elever

(skapare: Josef Sahlin CC BY-NC-SA)

SOM SKA MEJLAS/LÄMNAS TILL
ELEV/LÄRARE

SOM SKA VISAS I
KLASSRUMMET

SOM SKA PUBLICERAS PÅ
INTERNET

LADDA NER VAD SOM
HELST

FOTA ELLER RITA NÅGOT
EGET

LADDA NER NÅGOT DU HAR TILLSTÅND ATT
ÅTERPUBLICERA

- Infoga en bildtext där du skriver bildens titel, upphovsman och var den här hämtad (om detta går att hitta). Inte för att lagen kräver det i skolan men det förbättrar intrycket av ditt arbete.
- Vi får använda upphovsrättsskyddade bilder för att skolan har ett skolkopieringsavtal.
- Detta gäller bara foton och andra illustrationer. Video, rörlig grafik och ljud har särskilda regler.

- Den som fotat eller ritat har rätten att bestämma hur den används.
- Du får gärna skriva i en bildtext hur din bild får användas. Använd då gärna licensverktyget Creative Commons.
- Skriv gärna titel och upphovsman under bilden.
- Skriver du ingenting så är den ändå automatiskt skyddad av upphovsrätten.
- Att fota av eller kopiera något som är skyddat av upphovsrätten räknas inte som att skapa något eget.

- Om du vill använda en bild som är upphovsrättsskyddad eller där det inte står hur du får använda bilden, så hör av dig till ägaren till bilden och fråga.
- Du hittar bilder som du får använda genom att trycka Avancerad sökning på Google och välja "fria" bilder.
- Skriv titel och upphovsman (om det framgår) under bilden.
- Skriv också under vilka villkor du får använda bilden. Dessa villkor måste givetvis också följas.
- Villkoren kan t.ex. se ut så här: CC-BY-SA, CC0, GFDL, public domain. Det brukar finnas en länk där det förklaras vad licenserna betyder.
- Upphovsrättsskyddade bokomslag brukar få användas i samband med en bokrecension av boken. Läs på förlagets hemsida vad som gäller.

Användningen av bilder får inte kränka eller skada någon. Detta regleras i andra lagar. Läs mer om regler för bilder i skolan på skolverket.se eller fråga skolbiblioteket

Sökkritik

Olika sökmotorer

Medvetenhet om sökbubblan

Kunna läsa/tolka URL

Hantera dolda länkar (bit.ly)

Sökteknik

Förarbete

"Exakta fraser"

OR AND NOT (-)

Sökverktyg

Reverse Image Search

Källkritik

Vem? Varför? Hur?

Jämför med annat

Manipulerade eller felanvända bilder

Källtillit

Vilka källor litar ni på och varför?

Kunskap om Wikipedia

Faktaresistens

Prova och lära sig mer
- exempel på tjänster

Ekokammaren

badnewsgame.se

 Terms of Service
 Didn't Read

**Fake It
To Make It**

fakeittomakeitgame.com

Ställen att hämta material ifrån

Skolverket

<https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet>

<https://digitalalektioner.iis.se/>

IIS

josefsahlin.se

https://urskola.se/Produkter?ur_subject_tree=information+och+media%2Finformationss%C3%B6kning+och+k%C3%A4llkritik

Statens medieråd

#MIKFÖRMIG

<https://www.metro.se/lilla-viralgranskaren>

Kunskap och värden

Människan är en organism på planeten jorden. Organismer, till exempel djur, växter och svampar, har ämnesomsättning och förmåga till fortplantning. Läran om dem kallas

biologi

Organismer och allt annat vi hittills har kunnat identifiera består av olika atomer som tillsammans bildar olika molekyler. Läran om atomer och molekyler och deras samspel kallas

kemi

Atomer är i sin tur komplexa strukturer av energi och materia, som tillsammans med tid och rum är universums grundläggande egenskaper. Läran om dessa egenskaper kallas

fysik

Människor utvecklar metoder för att övervinna naturens begränsningar. Materia, energi och information kan lagras, omvandlas, transporteras eller kontrolleras. Detta kallas

teknik

Teknik används bland annat till att producera föremål i olika material och för olika syften. Genomförandet av denna process där idé omsätts till färdigt resultat kallas

slöjd

Med teknikens förändring av våra levnadssätt ökar behovet av allsidig rörelse och kunskap om vad våra kroppar behöver för att må bra. Om detta handlar ämnet

idrott och hälsa

GRUND- SKOLANS ÄMNINGEN

Fysik, kemi, biologi och teknik har inverkan på jordytan, vårt hem som vi samsas eller konkurrerar om. Kunskap om jordytan och människors indelning och användning av den kallas

geografi

Samarbete och konkurrens bildar sociala strukturer som kallas kulturer. Dessa kulturers utveckling över tid kallas

historia

I takt med olika kulturers utveckling har också människors förklaringsmodeller för livet och döden förändrats. Det oförklarliga tillskrivs ofta ett eller flera ickemänskliga medvetanden, som andar eller gudar. Läran om människors tro och strävan att hitta mening i det som sker kallas

religions- kunskap

Kulturer kan brytas ner i mindre sociala strukturer där människor samspejar enligt överenskommelser, dikterade regler eller traditioner. Dessa samhällen påverkas och påverkas av våra val och möjligheter. Kunskap om detta kallas

samhälls- kunskap

Även våra vardagliga sysslor påverkar och påverkas av vår delaktighet i små och stora sociala strukturer. Därför sätter vi detta görande i relation till hälsa, ekonomi och miljö i ämnet

hem- och konsument- kunskap

För att kommunicera med andra människor använder vi bland annat talat och skrivet språk. Språk är också en betydande förutsättning för vår tankeförmåga.

Vårt första språk är vårt **modersmål** och det vanligaste modersmålet i Sverige är

svenska

Språk förändras av både isolation och influenser från andra samhällen. Därför skiftar antalet språk och deras gångbarhet för kommunikation. Som boende i Sverige med annat modersmål än svenska är det fördelaktigt att behärska **svenska som andraspråk**. Några internationellt gångbara språk just nu är **franska, tyska,**

spanska och framförallt

engelska

Språket hjälper oss att lagra och tolka information om vår omvärld. Men vi kan också bilda ny kunskap eller tolka vår omvärld, utan att nödvändigtvis studera den, med metoder för bland annat beräkning, sortering och slutledning. Detta kallas

matematik

Kommunikation, kunnande eller upplevelse förutsätter inte alltid symboler eller språk. Form- och färgmässiga uttryck skapade för kommunikativa syften eller för att gestalta tankar och känslor kallas

bild

Ett annat uttryck är de följder av ljud och toner vi skapar med rösten eller särskilda instrument. Detta uttryck, som för många har stor betydelse för känslomässigt välbefinnande och social samvaro kallas

musik

Version 3
josefsahlin.se
CC BY-NC-SA

Sammanfattning

- Elever, vars verk tas på allvar, blir egna källor med insikt om att det finns människor bakom allt annat
- Ta varje tillfälle till att undervisa om källkritik och upphovsrätt
- Varva projekt med lektionsmaterial om källkritik och upphovsrätt
- Bildning är bästa försvar
- Ta hjälp av era skolbibliotekarier

Tack!

Josef Sahlin

Medioteket, Stockholms stad 2019

Presentationen finns på josefsahlin.se/sett19

